

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339 (92+944) (045)

*І. Ю. Семенюк,
аспірант, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький*

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

*І. У. Semeniyuk,
postgraduate student, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi*

PROBLEMS OF UKRAINIAN ENTERPRISES ADAPTATION TO EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Стаття присвячена виявленню основних проблем виходу вітчизняних підприємств на європейський ринок за умов дії автономного преференційного торговельного режиму. У ході проведеного дослідження, проаналізовано динаміку експорту українських товарів до країн ЄС у 2014 році. Встановлено, що Європейський Союз став найбільшим торговельним партнером українських експортерів у минулому році. Виявлено, що машинобудівна галузь є найбільш чутливою до зміни вектору зовнішньоекономічних відносин України. Головними факторами, що стримують інтеграцію машинобудівних підприємств до європейського економічного простору є висока експортна орієнтованість на російський ринок, використання застарілих технологій у виробництві, низька інвестиційна привабливість, відсутність можливостей залучення недорогих фінансових ресурсів. За цих умов, машинобудування, як одна із перспективних галузей національної економіки, потребує додаткової державної підтримки.

The article deals with identifying the main problems of entering the European market by domestic enterprises in conditions of Autonomous preferential trade regime. During the study, the dynamics of export of Ukrainian goods to the EU in 2014 was analyzed. It was determined that the European Union has become the largest trading partner of Ukrainian exporters last year. It was established that the machine building industry is the most sensitive to changes of foreign economic relations of Ukraine. The main hindering factors of integration of machine building enterprises into the European Economic Area are high export orientation to Russian market, the use of outdated technologies during the production process, low investment attractiveness, lack of possibilities to involve inexpensive funds. Under these conditions, machine building, as one of the most promising industries of the national economy, needs more government support.

Ключові слова: *євроінтеграційний процес, автономний преференційний торговельний режим, зона вільної торгівлі, ввізне мито, тарифні квоти, експорт, машинобудування.*

Keywords: *European integration process, autonomous preferential trade regime, free trade area, import duties, tariff quotas, export, machine building.*

Постановка проблеми. 2014 рік став визначальним у зовнішньоекономічній політиці нашої держави. Нарешті було підписано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. І хоча сторони домовились лише про режим тимчасового застосування Угоди, виключивши ті її положення, що передбачають створення глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі (до початку 2016 р.), для України з боку ЄС було продовжено дію режиму автономних торговельних преференцій до 31 грудня 2015 р. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств за перший рік вільного експорту вітчизняних товарів на європейський ринок дасть змогу виділити основні нагальні проблеми адаптації підприємств до євроінтеграційного процесу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження інтеграційних процесів та економічних проблем, пов'язаних з інтеграцією до Європейського Союзу знайшли своє відображення у наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених як: Б. Колер-Кох, Г. Волес, О.М. Кириченко, Ю.В. Макогон, Г.Н. Климко, О.О. Пономаренко, Ю.В. Мислюк, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський, В.О. Філіпчук та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Виявлення проблем адаптації українських товаровиробників до здійснення експортної діяльності в умовах дії режиму торговельних преференцій дає змогу визначити наскільки Україна та її бізнес середовище готові до наступного кроку у інтеграційному процесі до ЄС.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження впливу поглиблення євроінтеграційних процесів на зовнішньоекономічну, зокрема експортну, діяльність вітчизняних підприємств та проблем пристосування українських виробників до умов європейського ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Автономний преференційний торговельний режим (далі – АПТР) для України з боку ЄС почав діяти з 23 квітня 2014 року. За основу введення АПТР взято домовленості щодо лібералізації доступу до ринку Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію, зокрема, графік скасування увізних мит ЄС та домовленості щодо обсягів тарифних квот [5]. Зниження митних тарифів з боку європейської сторони раніше, ніж це зробить Україна в рамках глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі, дає змогу вітчизняним підприємствам, що здійснюють експортну діяльність, краще адаптуватись до набуття нею чинності у 2016 році.

Згідно Державної служби статистики [4], експорт українських товарів до країн ЄС у 2014 році становив 17 млрд. дол. США, що на 2,6% більше, ніж у 2013 році. Позитивний ефект від введення торговельних преференцій можна було спостерігати у травні-серпні 2014 року, коли обсяг експорту зріс на 20% порівняно з відповідним періодом 2013 року. Але, у вересні-грудні динаміка дещо погіршилась, в результаті чого падіння вітчизняного експорту до країн Європейського Союзу складало 19,2%, що значно вплинуло на його загальний показник у кінці року (рис 1).

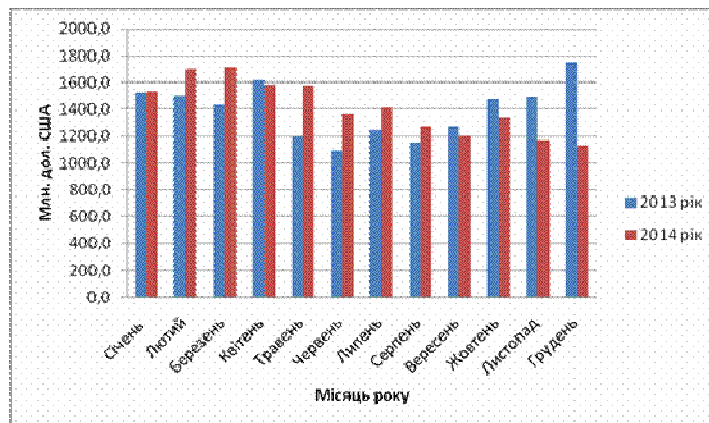

Рис. 1. Динаміка експорту українських товарів до країн ЄС у 2013-2014 рр., млн. дол. США
(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [4])

Одним із основних факторів, що вплинув на загальну тенденцію експортної діяльності українських підприємств у минулому році є зменшення обсягів експорту Донецької та Луганської областей на 32,2% та 46,3% відповідно. Особливо, якщо врахувати, що у 2013 році частка Донецької області у загальному обсязі експорту товарів становила 19,6%, що дозволило їй зайняти перше місце серед регіонів України [4]. Так, приміром, зменшення обсягів виробництва у зоні військового конфлікту та зниження експортних цін на чорні метали призвели до падіння у 2014 році експорту металургійної продукції у середньому на 13% [8].

Військова ситуація, що виникла на Сході України є ще однією причиною гальмування українського експорту до ЄС. Як зазначають вітчизняні експортери, даний фактор відлякує потенційних європейських партнерів та перешкоджає укладанню нових контрактів, навіть для тих підприємств, що досі не мали проблем у торговельних відносинах з країнами Європейського союзу. Особливо це стосується операцій з давальницькою сировиною, обсяг яких за підсумками 2014 року знизився на 16,4% [6].

Разом з тим, інвестиційний клімат в Україні минулого року не зміг забезпечити достатньої впевненості іноземних інвесторів у надійності вітчизняного бізнес середовища. За оцінками експертів Світового банку, у рейтингу легкості ведення бізнесу наша держава зайняла 96 місце зі 189 країн. Такий показник є одним з найгірших серед європейських держав [1]. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну у 2014 році зменшився на 56,8% порівняно з 2013 роком [4], що, в свою чергу, значно зменшило шанси здійснити оновлення основних технічних та технологічних фондів виробничих підприємств.

Ще однією проблемою, що заважає українським експортерам більш інтенсивно освоювати європейський ринок, є фактична відсутність державної фінансової підтримки експортної діяльності. Наразі так і не створене експортно-кредитне агентство, діяльність якого полягала б у наданні страхових та гарантійних послуг вітчизняним експортерам і банкам-кредиторам за зовнішньоекономічними контрактами [10]. Така підтримка з боку держави значно сприяла б поліпшенню іміджу українських підприємств при виході на ринки країн ЄС.

Однак, незважаючи на усі труднощі, у 2014 році ЄС став найбільшим торговельним партнером України. Його частка у структурі вітчизняного експорту становила 31,5%, що на 5,3% більше, ніж у 2013 році (рис. 2, 3). Таке зростання даного показника пов'язане, в першу чергу, з падінням експорту українських товарів до країн СНД, зокрема Російської Федерації.

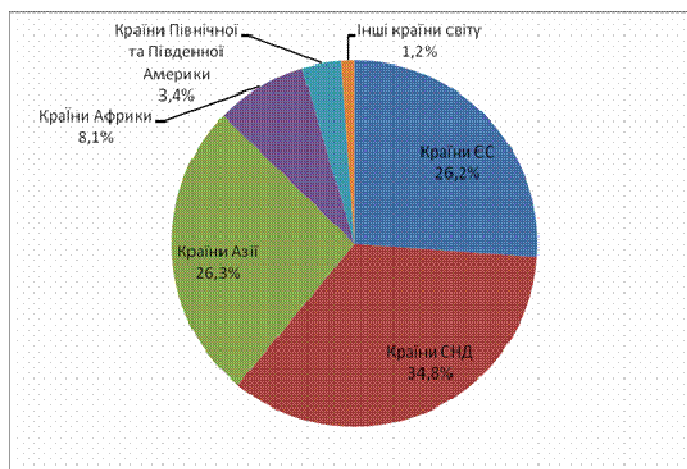

Рис. 2. Географічна структура експорту українських товарів у 2013 році
(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [4])

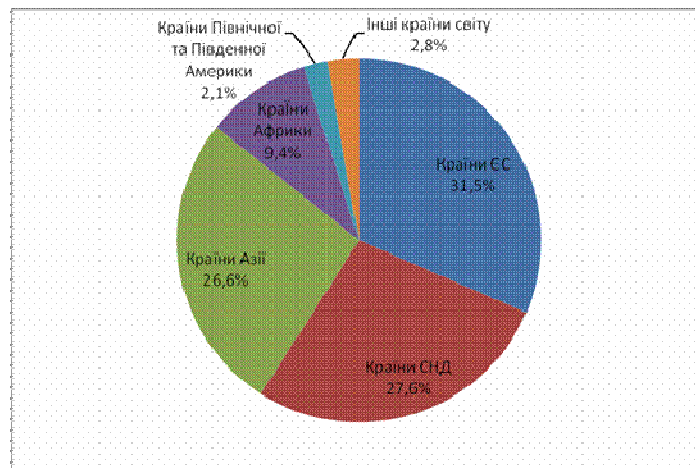

Рис. 3. Географічна структура експорту українських товарів у 2014 році
(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [4])

Але, водночас, така галузь української економіки як машинобудування все ще демонструє збереження високої тенденції орієнтованості на російський ринок. Частка РФ в експорті окремих видів продукції машинобудування у 2014 році порівняно з часткою країн ЄС представлена у таблиці 1.

Таблиця 1.

Частки Російської Федерації та Європейського Союзу в експорті окремих видів продукції машинобудування України у 2014 році

Назва (товарна група УКТ ЗЕД)	Обсяги експорту у 2014 р., млн. дол. США	Частка РФ, %	Частка ЄС, %
Реактори ядерні, котли, машини (84)	2977,2	56,4	14,2
Електричні машини (85)	2682,1	25,1	61,5
Залізничні локомотиви (86)	839,4	71,7	8,6
Засоби наземного транспорту крім залізничного (87)	293,1	44,0	7,0
Літальні апарати (88)	246,4	29,4	4,4
Судна (89)	93,4	4,6	16,8
Прилади та апарати оптичні, фотографічні (90)	229,4	44,1	19,8

(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [4])

З огляду на те, що Російська Федерація й надалі продовжує активно вести політику імпортозаміщення, скорочуючи обсяги імпорту, перш за все, високотехнологічної продукції, виникає нагальна проблема пошуку альтернативних ринків збуту для підприємств машинобудівної галузі. Зважаючи на політику сприяння Європейським Союзом збільшенню українського експорту, такою альтернативою може стати ринок європейського економічного простору.

В свою чергу, переорієнтація експортерів продукції машинобудівної галузі на європейський ринок пов'язана з рядом проблем. Перш за все, орієнтованість машинобудівних підприємств в основному на російський ринок пояснюється збереженням певних виробничих ланцюгів між українськими і російськими підприємствами, спільними технічними стандартами в авіабудуванні, вагонобудуванні та важкій промисловості загалом. Реакцією машинобудівної галузі у 2014 році на скорочення обсягів експорту до РФ стало зменшення виробництва на 24%. Приміром, виробництво залізничних вагонів, які на 3/4 залежали від поставок на російський ринок упало до 300 вагонів на місяць у вересні 2014 (на 76,2% за 9 міс. поточного року) [3].

Використання застарілих технологій у виробництві, низька інвестиційна привабливість, відсутність можливостей залучення недорогих фінансових ресурсів є основними факторами, які перешкоджають машинобудівним підприємствам освоїти європейський ринок. Як свідчить Державна служба статистики, у 2014р. інноваційною діяльністю займалися лише 16,1% промислових підприємств. Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств, кошти державних і місцевих бюджетів становили 5,3% від загального обсягу, кошти вітчизняних та іноземних інвесторів – 2,2%, кредити – 8,6% [4]. Це говорить про низький рівень залучення інвестицій в інноваційний розвиток промислових, у т.ч., машинобудівних підприємств, що є головною умовою забезпечення конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

Окрім того, очікується, що технічний перехід машинобудівних підприємств на європейські стандарти вимагатиме додаткового фінансування. З огляду на сучасний стан української економіки, зокрема, нестачу фінансових ресурсів та низькі кредитні рейтинги країни, підприємствам буде важко залучити необхідні кошти. В свою чергу, Угода про асоціацію не передбачає спеціальної програми фінансової допомоги для вирішення цієї проблеми [9].

За цих умов, державна політика України має бути спрямованою на підтримку машинобудівної галузі. Особливо актуальним є остаточне прийняття закону «Про визнання галузі машинобудування однією з пріоритетних у промисловості України», який спрямований на забезпечення ефективного використання виробничого, науково-технічного та експортного потенціалу галузі машинобудування України і підвищення конкурентоспроможності продукції машинобудування, створення сприятливих умов для залучення інвестицій [7].

Для адаптації продукції українських підприємств до європейських стандартів Угодою про асоціацію передбачено десятирічний період. Відповідно до урядового звіту про виконання Угоди станом на 5 лютого 2015 року, вже чимало зроблено у даному напрямку. Зокрема, прийнято нову редакцію Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність», який спрямований на гармонізацію законодавчих актів з документами Міжнародної організації законодавчої метрології, Європейської співпраці із законодавчої метрології та актами ЄС. Також прийнято Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», який встановлює єдині правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і процедур оцінки відповідності, здійснення оцінки відповідності відповідно до європейських вимог та положень Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ, відміну централізованої реєстрації сертифікатів відповідності в державній системі сертифікації. Прийняття цього Закону створює законодавче підґрунтя для адаптації «вертикального (секторального) законодавства», визначеного частиною другою Додатку III до Угоди. Загалом, у 2014 році прийнято 2313 національних нормативних документів, з яких 1998 гармонізованих з міжнародними та європейськими [2].

Але сьогоденні реалії експортної діяльності вітчизняних підприємств вимагають пришвидшення дій з боку керівних органів держави щодо імплементації європейських стандартів з метою полегшення виходу українських товаровиробників на європейський ринок.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, у результаті проведених досліджень було виявлено основні проблеми адаптації українських підприємств до євроінтеграційного процесу України на прикладі аналізу їх експортної діяльності в умовах дії режиму торговельних преференцій, встановлених Європейським союзом. Можна зробити висновок, що вітчизняним товаровиробникам потрібно більше часу для того, щоб сповна скористатися новими можливостями для виходу на європейський ринок, оскільки переваги від АПТР отримали в переважній більшості ті підприємства, які і до того успішно працювали з європейськими партнерами. Тому перспективою подальших розвідок у даному напрямку є аналіз зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств у 2015 році, коли ще буде продовжувати свою дію АПТР для України з боку ЄС.

Література.

1. Група Всемирного банка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://russian.doingbusiness.org/>.
2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance-status/AA_impl_report_02_2015_GOEI.pdf.
3. Кравчук О. Можливі соціально-економічні наслідки євроінтеграції для України [Електронний ресурс] / Олександр Кравчук // Центр соціальних і трудових досліджень. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://cslr.org.ua/mozhlivi-sotsialno-ekonomichni-naslidki-vevrointegratsiyi-dlya-ukrayini/>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mfa.gov.ua/>.
6. Панченко Ю. Європейський ринок. Ми його втрачаємо? [Електронний ресурс] / Юрій Панченко // Європейська правда. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/02/17/7030948/>.
7. Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про визнання галузі машинобудування однією з пріоритетних у промисловості України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4681-17>.
8. У 2014 році аграрії обігнали металургів за обсягами експорту [Електронний ресурс] // FINBALANCE – незалежне Інтернет-видання про фінанси та економіку України й світу. – Режим доступу до ресурсу: <http://finbalance.com.ua/news/U-2014-rotsi-ahrari-obihnali-metalurhiv-za-obsyahami-eksportu>.
9. «Щодо економічних ринків, пов'язаних з існуванням неторгових бар'єрів у відносинах між Україною та Європейським Союзом». Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1733/>.
10. «Щодо окремих питань державної підтримки експортної діяльності в Україні». Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1187/>.

References.

1. The World Bank Group (2015), available at: <http://russian.doingbusiness.org/> (Accessed 10 May 2015).
2. The report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union (2015), available at: http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance-status/AA_impl_report_02_2015_GOEI.pdf (Accessed 11 May 2015).
3. Kravchuk O. (2014), "Possible social and economic consequences of European integration of Ukraine, Center for Social and Labour Studies, available at: <http://cslr.org.ua/mozhlivi-sotsialno-ekonomichni-naslidki-vevrointegratsiyi-dlya-ukrayini/> (Accessed 8 May 2015).
4. The official website of the State Statistics Service (2015), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 7 May 2015).
5. The official website of the Foreign Affairs Ministry of Ukraine (2015), available at: <http://mfa.gov.ua/> (Accessed 7 May 2015).
6. Panchenko Y. (2015), "European market. Are we losing it?", The European Truth, available at: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/02/17/7030948/> (Accessed 7 May 2015).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), "Resolution "On adoption as a basis of draft law of Ukraine on the recognition of mechanical building a priority industry in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4681-17> (Accessed 10 May 2015).
8. FINBALANCE - the independent online edition about finance and economy of Ukraine and world (2015), "In 2014, agrarians left behind steelmakers by volume of export", available at: <http://finbalance.com.ua/news/U-2014-rotsi-ahrari-obihnali-metalurhiv-za-obsyahami-eksportu> (Accessed 8 May 2015).
9. The National Institute of Strategic Studies under the President of Ukraine (2014), "As for economic markets associated with the existence of non-trade barriers between Ukraine and the European Union." Policy Brief, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1733/> (Accessed 8 May 2015).
10. The National Institute of Strategic Studies under the President of Ukraine (2014), "As for some issues of state financial support of export activities in Ukraine." Policy Brief, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1187/> (Accessed 8 May 2015).

Стаття надійшла до редакції 13.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"